

ИЗВОРИ И ПЕРСПЕКТИВА КИНЕСКЕ ПОЛИТИКЕ ПРЕМА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ

Др Драган Павлићевић¹

Апстракт: У овом чланку анализирани су контекст, еволуција и импликације односа Кине и Западног Балкана у последњој деценији. Чланак пружа корективни угао посматрања у односу на доминантни правац анализа у академској и аналитичкој литератури, за разлику од којег идентификује изазове и приоритете везане за привредни развој и транзицију у Кини као примарне покретаче кинеског приступа Западног Балкану у последњој деценији и елаборира њихов утицај на формирање и конкретне аспекте тог приступа. Даље, разматра како схватање кинеско-западнобалканских односа у геополитичком кључу, које обликује приступ Европске уније и западних актера, у значајној мери смањује простор и ограничава могућности за њихово развијање, а затим и нуди процену њихове будуће путање.

Кључне речи: Западни Балкан, Кина, иницијатива „Појас и пут“, политичка економија, геополитика.

Контекст и тумачења односа Западног Балкана и Кине

Западни Балкан (ЗБ) је релативно новији концепт који дефинише не само географски већ и политички статус Албаније, Босне и Херцеговине, Северне Македоније, Црне Горе, Косова² и Србије. За разлику од других држава на Балкану које су се већ придружиле Европској унији (ЕУ), приступање држава Западног Балкана је у застоју,

¹ Ванредни професор, Сиан Ђиаотонг – Универзитет Ливерпул (*Xi'an Jiaotong – Liverpool University*), НР Кина, e-mail: dragan.pavlicevic@xjtlu.edu.cn

² Статус Косова је споран. Званични Београд, као и неке чланице ЕУ, не признају га и сматрају га делом Србије. Кина такође не признаје независност Косова и Пекинг нема званичне односе са Приштином, тако да Косово није предмет анализе овог рада.

без циљне линије на виду. Међутим, ЕУ сматра Западни Балкан својим „двориштем“ (Vangeli, 2020:220), као и да се земље региона неизбежно налазе на путу приступа Европској унији. То се огледа у политици Европске уније према Западном Балкану, која је смештена под окриље Комесаријата за политику суседства и проширења, а која је последњих година у значајној мери вођена кроз Берлински процес. Та политика је у потпуности ЕУ-центрична и циља да обезбеди усклађеност и синхронизацију политика земаља Западног Балкана са нормативним и регулативним оквирима ЕУ и њеним политикама (Pavličević, 2019). Такође, ЕУ је 2018. године усвојила стратешки документ „Кредибилна перспектива проширења и појачано ангажовање ЕУ са Западним Балканом“, чиме је оквирно дефинисан пут земаља Западног Балкана ка чланству у ЕУ (European External Action Service, 2018). Иако је у време писања овог чланка 2025. година као оквирни рок за приступање ЕУ у пракси суштински напуштена и методологија приступа промењена (European Western Balkans, 2020), овај документ артикулише условну, али дугорочну стратешку оријентацију ЕУ према проширењу на Западни Балкан.

Како су се односи Кине и Западног Балкана од раних година друге деценије овог века па надаље брзо развијали у оквиру Механизма за сарадњу Кине и Централне и Источне Европе (16+1) и иницијативе „Појас и пут“ (BRI³), тако су привлачили све већу пажњу како домаћег, тако и међународног аудиторijума, укључујући и питања о томе како се уклапају у описани контекст односа Западног Балкана и ЕУ. Приметно је да се у стручној и аналитичкој литератури објављеној у Западној Европи, као и у Америци, кинеска спољна политика доминантно перципира у геополитичком кључу, као израз жеље да се промене глобални односи моћи у кинеску корист и да је отуда Кина неупитно и неизбежно у сукобу са „Западом“, чије преимућство доводи у питање (Layne, 2018; Doshi, 2021; Beckley, 2022). Овакво схватање условило је и перцепцију кинеских односа са Западним Балканом.

У том контексту Западни Балкан често је виђен као полигон за јачање и ширење кинеске моћи и утицаја на рачун Европске уније и целокупног међународног система заснованог на политичкој, војној, економској и нормативној доминацији „Запада“. Кинески приступ Западном Балкану схваћен је као превасходно заснован на циљаном

³ У чланку се користи међународно прихваћена скраћеница по енглеском имену ове иницијативе – *Belt and Road Initiative*, BRI.

ангажовању економских ресурса и капацитета, као што су приступачни међудржавни зајмови, раст инвестиција и повећање обима трговинске размене како би се изградио политички утицај. Земље Западног Балкана сматрају се подложним таквој кинеској стратегији – често дефинисаној као „размена новца за утицај“ (*cash for influence*) – која има за циљ да умањи тренутно централну улогу ЕУ на Западном Балкану, њен статус политичког, економског и нормативног центра за регион, као и урушење регионалног поретка изграђеног на томе (Makocki, 2017; Makocki and Nechev, 2017; Doehler, 2019⁴).

Поред економских односа, све друге димензије односа Кине са Западним Балканом схваћене су кроз исте оквире. Тако је и обезбеђивање медицинске експертизе, опреме и вакцина након избијања пандемије ковид 19 интерпретирано као део стратегије којом Кина даље гради моћ и повећава утицај на Западном Балкану и шире, и у процесу слаби ЕУ, као и њену позицију у региону (Juncos, 2021). У емблематично погрешном, али веома утицајном примеру такве перспективе перципира се да Кина стратешки гради патронско-клијенталистичке односе зависности, у оквиру којих други постају њене клијенталистичке државе (*client state*) (Conley *et al.*, 2020).

Средином друге деценије овог века овакво виђење постаје доминантно у медијима и експертско-аналитичким круговима, а затим се прелива и у званичне кругове у ЕУ. Приступ Кине према Западном Балкану се, како у Бриселу, тако и у престоницама кључних чланица ЕУ, већински разуме као суштински заснован на експанзивним геополитичким намерама. У складу са тим, како је рекао Јоханес Хан, тада високопозиционирани европски званичник задужен за политику суседства и проширења Европске уније и отуда кључна особа за односе ЕУ са земљама Западног Балкана, Кина је „један од великих изазова Европе“ због своје „комбинације капитализма и политичке диктатуре“ и циљаног „стратешког концепта“ да искористи своју финансијску моћ да би изградила политички утицај у неким земљама јужноисточне Европе (Heath and Gray, 2018).

⁴ Такође, и домаћа (балканска) (npr. Filijovic, Kilibarda, 2013; Dimitrijević, Jokanović, 2016; Stević, Popović, 2018; Šekarić, 2020) и друга англофона литература (Jian 2018; Pavličević 2019; Markovic Khaze 2018; Markovic Khaze and Wang, 2021; Vangeli 2020) истраживале су геополитички контекст и импликације кинеско-балканских односа, неизбежно се усредсређујући (и) на перспективу европско-балканских односа.

Узевши у обзир такву позадину односа Кине и Западног Балкана, овај чланак има за циљ да понуди корективну интерпретацију њихове природе кроз аргумент да је кинеска политика према Западном Балкану фундаментално погрешно перцепирана од ЕУ. Уместо у геополитичким настојањима, корени кинеске политике према Западном Балкану налазе се у домену политичке економије и релевантних унутрашњих фактора и приоритета који су мотивисали еволуцију кинеске спољне политике на прелазу из двехиљадитих у двехиљадесете године, а у оквиру које су се, управо у том периоду, развиле и везе са Западним Балканом. Надаље, анализа која је овде понуђена бави се и последицама овако различитих схватања природе односа Кине и Западног Балкана, а затим, у свом закључном делу, идентификује неке од кључних изазова са којима се они суочавају и разматра могући правац њиховог развоја у наредном периоду.

Унутрашње детерминанте кинеске спољне политике

Политика Кине према Западном Балкану не може се посматрати изоловано, већ у ширем контексту њених спољних односа и спољнополитичких циљева и политике. Насупрот утицајним тумачењима да се у корену кинеске спољне политике у последњим годинама налази намера да се увећа међународни утицај Кине и реформише или ревидира светски поредак, који доминантно обликује и схватање кинеског приступа Западном Балкану, овде се настоји да се покаже да је она пре свега одређена унутрашњим изазовима са којима се Кина суочава у последњих деценију и по. Ови изазови тичу се обезбеђивања континуираног економског напретка и са њим повезане друштвене и политичке стабилности, а спољна политика Кине преваходно представља покушај да се допринесе њиховом решавању и превазилажењу.

Почетна тачка ове анализе је опсервација да легитимитет Кинеске комунистичке партије (ККП) и целокупног политичког система који омогућава владајућу улогу партији зависи од тога да ли она обезбеђује економски напредак и побољшава услове живота у Кини. Кина је једна од свега неколико земаља које су организоване као једнопартијски систем и легитимитет за ККП не долази безупитно и олако, упркос ванредним достигнућима у модернизацији земље, економском развоју и побољшању услова живота који су остварени у последњим деценијама. Легитимитет ККП заснива се пре свега на капацитету да

обезбеди економски и друштвени напредак и решава са тим повезане проблеме. Односно, легитимитет друштвеног поретка и политичког модела, па тако и доминантне улоге ККП у њему, заснива се на „легитимитету резултата“ (*performance legitimacy*), односно „на постизању конкретних циљева као што су економски раст, друштвена стабилност, јачање националне моћи и „добре владавине“ (*good governance*) (Zhu, 2011)⁵.

Како бисмо одредили детерминанте кинеске спољне политике, потребно је кренути од фрагилности кинеске економије, поготово у периоду који почиње последњих година прве деценије овог века и који је у значајној мери обележен светском финансијском кризом и њеним последицама. Та фрагилност, као и страх од негативног утицаја који би она могла да има по друштвену и политичку стабилност и отуда на опште стање и позицију Кине, условили су промене и у спољној политици Пекинга, као што ће у више детаља бити размотрено касније у чланку.

Упркос томе што је Кина остварила и одржала стреловит економски раст и постала друга највећа економија на свету у 2011. години, крајем двехиљадитих и почетком двехиљадесетих препознати су значајни изазови у вези са кинеским моделом раста и перспективом кинеске економије. Пре свега, оцењено је да економски модел заснован на капиталним инвестицијама и претежно извозно оријентисаним, радно интензивним привредним гранама са ниском додатом вредношћу, а који је у великој мери сматран заслужним за модернизацију и економски раст у претходном периоду, нема погонског горива да обезбеди даљи и дугорочно одржив економски развој Кине (нпр. Huang 2016).

Било је неколико главних разлога за то. Један од кључних односио се на акумулирани јавни дуг на такозваном локалном нивоу,⁶ којим се у значајној мери финансирао и омогућавао модернизација Кине

⁵ Овим се не пориче да се у континуитету одвијају и напори да се легитимитет обезбеди и кроз организациону и идеолошку димензију система (видети, нпр. Shambaugh, 2008; Zhao, 2016).

⁶ Локални ниво у кинеском контексту подразумева свих осам административних нивоа власти који се налазе испод државног, у распону од нивоа који би оквирно одговарали концептима регионалног, преко окружног, па све до нивоа месних заједница, „од којих би се неки тешко квалификовали као локални било где у свету.“ (Goodman 2009)

кроз капиталне инвестиције, пре свега кроз изградњу инфраструктуре. Оцењено је да акумулирани дуг достиже ниво који представља системски ризик за кинеску економију. Овај проблем постао је додатно акутан у годинама после светске финансијске кризе, пошто су се мере кинеске државе за сузбијање кризе значајним делом заснивале управо на финансирању дуга на локалном нивоу, којим се заузврат финансирала изградња инфраструктурних пројеката, и на тај начин обезбеђивали економска активност и раст (Wong, 2011:16-18). Током периода 2008–2012. инвестиције су „у просеку учествовале са 59 процената у расту кинеског БДП-а“ (Lai, 2021:6, засновано на подацима Националног завода за статистику Кине). Препознавање нагомиланог јавног дуга као системског ризика за кинеску економију спречило је касније даља улагања на нивоу из претходног периода. Такође, ефикасност таквих улагања, односно њихов допринос економском расту почео је да опада, сигнализирајући да државна улагања у капиталне инвестиције не могу надаље да служе као мотор кинеске економије и њеног раста (Huang, 2016).

Такође, озбиљан проблем представљао је вишак капацитета у стратешки важним индустријама, које не само да су међу стубовима носиоцима кинеске економије, већ су и значајан извор радних места и социјалне стабилности. Индустрије челика, алуминијума, цемента и повезаних привредних грана, као што су грађевинарство и железничка индустрија, имале су важне улоге у моделу раста који се заснива на капиталним инвестицијама и изградњи инфраструктуре. Крајем две хиљадитих и почетком две хиљадедесетих ове индустрије суочавају се са озбиљним изазовима везаним за стање у којем постојећи производни капацитети далеко надмашују тренутну потражњу на кинеском тржишту. То је у одређеној мери било условљено и политиком коју је кинеска држава водила као одговор на светску финансијску кризу. Да би обезбедила економски раст током кризе (што се такође може разумети у контексту „легитимитета резултата“), Кина је крајем 2008. године увела стимулативни пакет који је износио четири милијарде јуана (глобално највећи пакет мера, тада у вредности од близу 600 милиона америчких долара). Овај петогодишњи пакет омогућио је Кини да буде прва велика економија у свету која је изашла из кризе. Државни стимулус је у великој мери – 37,5% од укупног пакета (Wong, 2011:6) – био усмерен на финансирање инфраструктурних пројеката попут изградње железничке и путне мреже. Овакви пројекти су управо велики корисници наведених индустрија, а довели су и до

брзог даљег ширења њихових капацитета како би се одговорило на повећану потражњу креирану овим стимулативним пакетом.

Међутим, овако стимулисана потрошња прекинута је изласком из кризе, а затим и политиком промовисања економског раста кроз повећање потрошње уместо инвестиција, која је, између осталог, подстакнута потребом да се контролише дуг на локалном нивоу. Такође, потребе за новом инфраструктуром биле су смањене јер су већ у доброј мери биле задовољене вишедеценијским улагањима, као и интензивним развојем инфраструктуре у годинама стимулуса. Отуда су се ове индустрије нашле суочене са великим изазовом одржавања профитабилности у условима значајно мањег тржишта код куће, а кинеска држава са императивом да нађе начина да их „запусти“ и у будућим годинама⁷.

Железнички сектор добро илуструје карактер стимулативног пакета и његове последице. У годинама између 2008. и 2012. Кина је изградила близу 10.000 километара нових железничких линија брзих пруга (Chen and Wei, 2013), док су ослобођени капацитети мреже конвенционалне пруге стављени у службу теретног саобраћаја. Отуда је грађење ове мреже подразумевало не само изградњу два колосека и основне потпорне инфраструктуре, као и потребне мостове, вијадукте, тунеле, станице, железничке депое и осталу пратећу инфраструктуру, већ и производњу локомотива и возних кола који би сервисирали путнички саобраћај на новој мрежи брзе пруге, као и теретни саобраћај на ослобођеним пругама конвенционалне технологије. Очигледно, грађење инфраструктуре и потребне опреме и производа захтевало је значајну количину цемента, гвожђа, челика и осталих сировина, али и грађевинске опреме и шинских возила. Активност тог нивоа подразумевала је и потребу за значајним људским ресурсима, у широком распону од инжењера, пројектних менаџера, радника у производним погонима, до радника ангажованих на терену на грађевинским пословима.

Оног тренутка када је стимулативном пакету истекао рок трајања, а значајан део Кине је био покривен мрежом брзих пруга па није постојала непосредна потреба за даљом изградњом и њеним ширењем на претходном нивоу, железничка индустрија се нашла у незавидној

⁷ Међу привредним гранама где је проблем вишка капацитета био најистакнутији налазе се производња челика и ливеног гвожђа, цемента, стакла, кокса, угља, као и бродоградња (Lai 2021:8).

ситуацији јер се домаће тржиште нагло и значајно смањило. На пример, унутрашња потражња за теретним шинским возилима пала је за 87,5% – са 40.000 на 5.000 јединица између 2012. и 2015. године. За обичне путничке вагоне потражња је пала за приближно 68% – са 2.700 на 1.143 јединице у истом периоду (Caixin, 2015). Комбиновани производни капацитет државног предузећа CRRC (скраћеница имена компаније на енглеском језику, China Railway Rollingstock Company) – највећег светског произвођача шинских возила – износио је 2017. године преко половине више од потражње (Caixin, 2017). На то треба додати да само CRRC, не укључујући фирме које се налазе у производном ланцу ослоњеном на CRRC или су на друге начине зависне од њега, запошљава више од 160.000 људи (Forbes, 2021), те да је као такав и важан чинилац друштвене стабилности.

Поред проблема са вишком капацитета, глобална финансијска криза оголила је ризичну зависност од тржишта развијених земаља за извозно оријентисане индустрије, које су такође дале важан допринос кинеском економском напретку, а као значајан извор радних места, буџетских прихода и политичкој и друштвеној стабилности. Смањена потрошња у развијеним земљама је у значајној мери погодила профитабилност извозно оријентисаних сектора кинеске привреде. У исто време растући трошкови производње прогресивно су смањивали конкурентност производа произведених у Кини. Они су укључивали и повећане цене рада, умањујући једну од кључних конкурентских предности Кине као производне базе. На пример, плате такозваних мигрантских радника, који су били главни извор радне снаге за ове привредне гране, у другој половини двехиљадитих и првој половиних двехиљадесетих расле су око 15 процената годишње (Huang, 2016:320). С обзиром на то да је конкурентност извозно оријентисаних индустрија добрим делом била изграђена на компаративно ниским трошковима радне снаге, када су они драматично порасли, извршили су значајан притисак на ове индустрије.

Овај проблем такође је указивао да се Кина нашла на прагу замке средњег дохотка (*middle income trap*), односно да је убрзано губила своју конкурентску предност у извозу индустријских добара, јер је економски развој довео до повећања плата и производних трошкова које заузврат поскупљују производњу и негативно утичу на њихову конкурентност на светском тржишту. Без промене економске структуре оваква ситуација претила је да доведе до економске стагнације. У вези са тим, упркос дугогодишњим покушајима кроз

вођење активне индустријске политике, Кина је доживела релативан неуспех у напорима да однегује фирме које би биле генератори напредних знања и технологија, или које би постале глобално конкурентне па отуда могле да служе као канали за њихов трансфер у Кину. То је такође отежавало структурне промене потребне да би се превазишла замка средњег дохотка и даље продубљивало овај проблем (Cai, 2012; Huang, 2016).

На све то треба додати и социјалне и политичке ризике који су такође произишавали из неких аспеката тадашње структуре кинеске економије и економске политике. Пре свега цена дотадашњег развојног модела у погледу стања животне средине доводи до интензивног и широко распрострањеног незадовољства међу самим кинеским становништвом, које се огледа и у великом броју јавних протеста мотивисаних загађењем и уопште лошим стањем животне средине и негативног утицаја на квалитет живота и одрживост економског раста (Steinhardt and Wu, 2016). На пример, тих година је процењено да је 70% водених ресурса Кине загађено у мери да није безбедно за људску употребу, као и да према анализи Светске банке лоше стање животне средине кошта Кину осам или више процената бруто домаћег производа (Garland, 2013).

Спољна политика у функцији подршке кинеској привредној политици

Из кинеске перспективе описани изазови препознати су као опасан коктел фактора који би дугорочно могао негативно да утиче не само на економске прилике у Кини већ и на друштвену и политичку стабилност, а самим тим и да доведе у питање легитимитет кинеског политичког система и водеће улоге ККП. У том контексту, Кина је предузела низ корака на домаћем и на спољном плану.

Због ограниченог простора, овде је могуће дати само кратак опис мера које су предузете на унутрашњем плану, како би се стекао основни увид у повезаност унутрашње и спољашње политике.

Према кључном кровном документу који је дефинисао политику према вишку капацитета у 2013. години, „континуирани вишак капацитета довео би до све већих финансијских губитака, незапослености у фирмама, гомилања лоше имовине банака, деградације животне средине, као и директног угрожавања здравог развоја па и побољшања живота људи и друштвене стабилности у

целини". Политика решавања овог проблема разрађена је у наредном периоду кроз значајан број других важних одлука и документа, који су увели велики број специфичних мера (Lai, 2021:7-8).

У циљу превазилажења кризе јавног дуга, држава је увела низ мера усмерених на контролу ризика кроз реструктурирање дуга и акценат је дугорочно премештен са капиталних инвестиција на унутрашњу потрошњу као мотор даљег економског раста. Такође, да би се превазишла „замка средњег дохотка“ кинеска економска политика фокусира се на оснаживање привредних сектора који производе софистицираније производе и услуге, односно на индустрије са вишом додатом вредношћу које могу апсорбовати веће плате и повећати продуктивност и тако служити као нови мотори економског раста и развоја. Заузврат, смањење удела других индустрија подстакнуто је строжом регулативом, поготово оном која се тиче заштите животне околине, као и подстицајном политиком за њихово премештање ван граница Кине (Pan and Yue, 2010; McNally *et al.*, 2013).

Отуда, у намери да обезбеди континуиран економски раст, Кина се окренула политици индустријске надоградње и технолошких иновација, укључујући и индустријски стратешки план „Произведено у Кини 2025“ (*Made in China 2025*). Циљ тог плана је да преусмери кинеску привреду од зависности од индустрија са нижом додатом вредношћу ка моделу у којем доминантну улогу имају индустрије са вишом додатом вредношћу. Изражена је и тежња за водећом улогом у новим технологијама и високотехнолошким секторима, који се сматрају катализаторима трансформације кинеске привреде у складу са наведеним постулатима, као и кључним чиниоцима економије будућности, од којих ће зависити економски успех у долазећем периоду.

Од унутрашњих изазова до спољне политике

У складу са тим, Кина је прилагодила своју спољну политику и ставила је у функцију решавања поменутих проблема, ублажавању негативних притисака који су они имали на делове кинеске привреде, компензовању неповољних последица и подржавању политике економског реструктурирања. Тако прилагођена спољна политика имала је за циљ да креира нови простор и нове могућности за економску стабилност и раст.

Важна компонента ових напора тицала се диверзификације кинеских спољних односа и остваривања интензивнијих односа са оним деловима света са којима претходно Кина није била дубоко повезана. Пре свега, управо у том периоду Кина почиње да спроводи активнији приступ међународним односима, који укључује и подизање нивоа односа између Кине и земаља на Балкану. Претходно фокус кинеске спољне политике био је на непосредном суседству, као и на развијеним земљама које су сматране виталним за економске циљеве Кине, пре свега ради подстицања трговине, привлачења инвестиција и обезбеђивања других важних ресурса, као што су развојна помоћ и технологија. Овакво усмерење имало је двоструки циљ да обезбеди мирно спољашње окружење, као и економске ресурсе за модернизацију и развој Кине.

Ипак, од раних двехиљадитих година Кина такође оснива мултилатералне и минилатералне институције и механизме који су усмерени ка другим регионима и земљама. Форум за сарадњу Кине и Африке, основан 2001. године, први је од њих. Овај тренд интензивирао се у наредним годинама, када је Кина успоставила регионалне механизме који покривају читав свет, укључујући и „16+1“, али и интензивирала билатералне односе са земљама у развоју и земљама које су биле ван овог почетног фокуса.

Ова еволуција кинеске спољне политике подразумевала је продубљивање постојећих, али и нове облике међународне економске сарадње, укључујући и „нове“ партнере попут балканских земаља. Током овог периода иницијатива „Појас и пут“ добија своје основне обресе, у којој и Западни Балкан има важну улогу. Заправо, под окриљем BRI и „16+1“ јасно се могу препознати компоненте које су повезане са заокретом у унутрашњој привредној политици и њеним приоритетима, а које потврђују повезаност кинеске унутрашње и спољне политике.

Тако, с обзиром на то да је вишак индустријских капацитета и производа идентификован као велика претња и за непосредну и за средњорочну перспективу кинеске економије, решавање овог проблема успостављено је као један од приоритета и унутрашње и спољне политике током двехиљадесетих година. Потенцијални лек за овај проблем идентификован је у инфраструктурном дефициту у великом делу света, у такозваним земљама у развоју. Отуда приоритетна позиција инфраструктурних пројеката у контексту и „16+1“ и BRI, који имају за циљ да отворе нова тржишта за релевантне

индустрије, а која ће надоместити смањење потражње унутар Кине. Потражња се стимулише по потреби и уз помоћ кинеских државних кредита, којима се инфраструктурни пројекти у иностранству чине доступнијима и повећавају изгледи за њихову имплементацију. Кључно је да ови инфраструктурни пројекти, укључујући оне који се односе на поморске логистичке коридоре и железнице, нуде могућност да се део овог индустријског вишка капацитета апсорбује, те да се одржи и прошири профит повезаних индустрија стварањем потражње за њиховим производима, опремом и услугама. Такође, на тај начин компензује се „губитак“ домаћег тржишта и подржава политика контроле унутрашњег јавног дуга и консолидације јавних финансија.

Спољна политика има улогу и да одговори и на процењену неодрживост економског модела (и у смислу економских параметара и по питању животне средине) заснованог на индустријама са ниском додатом вредношћу, као и на изазов „замке средњег дохотка“. Како се политика реструктурирања заснива на смањењу удела ниско-технолошких индустрија у кинеској привреди, тако се под BRI и „16+1“ индустрије са ниском додатном вредношћу, које су често и велики загађивачи, селе ван граница Кине. Такође, како би одржали конкурентност, радно интензивне индустрије имају потребу да се преселе на места са нижим трошковима. Отуда је Кина агилно и промовисала „Међународну сарадњу у производним капацитетима“ (*international production capacity cooperation*), чија је једна компонента подразумевала „извоз“ постојећег вишка капацитета, укључујући и секторе о којима је већ било речи, али и индустријске капацитете који су постали „вишак“ захваљајући губитку компаративних предности у Кини или променом домаће регулативе (Qiu, 2015; Kenderdine and Ling, 2018). Измештањем ових производних капацитета у друге земље које имају повољне структурне услове, попут јефтине радне снаге и нижих трошкова пословања или близине крајњим тржиштима, остварују се циљеви кинеске привредне политике. Отуда су на располагању различити облици државне подршке за инвестиције и измештање производних капацитета у иностранство у виду субвенција, доступности зајмова, дипломатске подршке, али и кроз успостављање оквира међународне сарадње кроз квази-институционалне аранжмане попут „16+1“ и BRI, као и промовисање специфичних политика и пројеката који погодују остваривању економске сарадње.

Такође, отуда и фокус на оснивању индустријских паркова и специјалних економских зона, у форми производних, извозно-прерађивачких, логистичких, бесцаринских и високотехнолошких центара и чворишта. До почетка пандемије ковид 19, према више кинеских званичних и академских извора, у свету је регистровано више од 80 кинеских индустријских зона. Ове зоне треба да обезбеде адекватно окружење за измештање нискотехнолошких индустрија из Кине, као и „интернационализацију” већег броја кинеских предузећа кроз омогућавање веће приступачности страним тржиштима, али, у случају високотехнолошких зона, и да обезбеде допринос развоју релевантних привредних сектора у Кини.

Кина је за овакву политику пронашла инспирацију и модел у искуству других азијских економија, које су се – слично Кини касније – шездесетих и седамдесетих година 20. века веома брзо развиле, као и у свом личном искуству повезаном са тим (Huang 2016). Током осамдесетих привреде Јужне Кореје, Сингапура, Тајвана и Хонг Конга, такозвани Азијски тигрови, како су због брзог економског раста често називани, суочиле су се са истим изазовом „замке средњег дохотка”, где су трошкови производње порасли и угрозили профитабилност њихових извозно оријентисаних економија, што је процес који је нешто раније прошао и Јапан. Све ове земље су у наредним годинама и деценијама успешно одговориле овом изазову тако што су већину повезаних капацитета изместили управо у Кину, као и у друге делове Азије, а у исто време реструктурирали домаћу привреду кроз индустријску надоградњу. Многе фирме у секторима са нижом додатном вредношћу изместили су своје погоне у индустријске паркове и специјалне економске зоне у Кини и другим земљама, чија је изградња, као и пропратна инфраструктура, често била изграђена, финансирана, или на друге начине потпомогнута управо од стране њихових привредних гиганата, држава, или међународних институција у којима су имале важну улогу (пре свега Азијска развојна банка, у којој Јапан има водећу улогу).

Ипак, треба приметити да како су се кинеска економија и економска политика развијале, тако су се као конкурентне профилисале и неке нове привредне гране, и индустријске и у услужном сектору, и промовисани нови аспекти сарадње у спољним односима са циљем да да подрже ове гране. На пример, кинеска индустрија електронике за домаћинство убрзано напредује, а Кина такође има велики број компанија које су глобално конкурентне, па

чак и међународно водеће и у секторима телекомуникација, великих машина, 3D штампача, беспилотних летелица, дигиталних технологија и услуга, вештачке интелигенције и процесуирања података (*big data*) (Huang 2016; Zhang, Zhang and Xiao, 2022). Тако је, на пример, „Дигитални Пут свиле“, у оквиру којег се подстиче сарадња у домену дигиталних технологија, постао део концептуалног миљеа кинеске спољне политике, као и е-трговина која је постала једна од фокусних тачки кинеске трговинске политике последњих година (Vladisavljev, 2021).

Из свега тога произилази да су циљеви кинеске спољне политике, кроз иницијативу „Појас и пут“ као њеним носећим стубом, првенствено економске природе. Да би се одговорило на унутрашње изазове везане за перспективу кинеске економије, подржала политика реструктурирања привреде и спречиле потенцијално нежељене друштвене и политичке последице које би могле проizaћи из економске стагнације и неререформисаног привредног модела, било је потребно увећати број кооперативних спољних односа и искористити њихов потенцијал. Они би заузврат обезбедили продубљивање економских веза са светом, укључујући и са оним земљама које се раније нису налазиле у фокусу кинеске спољне политике, укључујући и Западни Балкан.

Треба нагласити да су ово примарни циљеви кинеске спољне политике у овом периоду, али не и једини. У домену унутрашњих политичко-економских детерминанти кинеске спољне политике могуће је идентификовати додатне значајне факторе. Важну улогу сигурно има и намера да се дâ замајац локалном економском развоју мање развијеног, западног дела Кине, који нема излаз на море погодан за трговину са светом, нити величину и снагу тржишта попут приобалних регија Кине, кроз повезивање са Централном Азијом, Блиским истоком и Европом инфраструктурним умрежавањем и тим подстакнутом економском сарадњом. Тај циљ има и политичку компоненту, јер су у деловима западне Кине насељене и етничке мањине, где у неким случајевима долази до напетости на релацији њих и већинске Хан популације, као и неких аспеката државне политике. Отуда Пекинг настоји да промовише економски развој као кључ за хармоничне међуетничке односе, као и друштвену и политичку стабилност (Yu 2018, Lai 2021).

Такође, треба препознати и да се економски интереси често балансирају са политичким. Да би се постигли дугорочни циљеви

везани за продубљивање економске сарадње и друге стратешке интересе, кинеска држава, као и државне компаније, могу да истрпе калкулисане губитке ако они доводе до боље перцепције Кине, кинеске спољне политике, учвршћују дипломатске и економске односе и доприносе креирању позитивне климе и окружења за дугорочну сарадњу (видети, на пример: Lee, 2018).

Додатно, може се спекулисати и о другим циљевима кинеске спољне политике у контексту иницијативе „Појас и пут”. У њеним коренима поједини посматрачи препознали су противмеру америчкој политици Заокрета ка Азији (*Asia Pivot*), покренутој под председником Обамом (Zhang 2021), диверзификацију и осигуравање коридора за увоз енергије (Lai 2021), као и на почетку текста описану намеру да се кроз јачање економских и консеквентно политичких односа са другима промене односи моћи и прошири међународни утицај Кине. Чак и ако се ова потоња тумачења не усвоје, геополитички оквири кроз које пре свега Сједињене Америчке Државе, али у значајној мери и неке од других водећих међународних чинилаца попут ЕУ, Индије, Јапана и других, као и делови светског јавног и експертског мњења, разумеју Кину, неминовно одређују и контекст кинеских међународних односа. Тако су последњих година кинеска спољна политика и кинески међународни односи неминовно постали поприште геополитичких тензија и сукоба и не могу се разумети искључиво у параметрима које је поставила Кина, чак и ако они доминантно призилазе из унутрашњоекономског контекста, као што се овде тврди.

Отуда, разложно је прихватити оцене да је BRI „омнибус програм” (Summers, 2016) који служи као „контејнер” различитих интереса (Yu, 2018) и представља „амбициозно холистички приступ” (He, 2019) који под окриљем спољне политике обједињује разне економске, безбедносне и дипломатске циљеве. Међутим, лоцирање примарне мотивације и циљева кинеске спољне политике у домену унутрашње политичке економије и контексту структурних економских изазова значајно је за контекстуализацију модалитета кинеске спољне политике, укључујући и њене аспекте који се тичу Балкана, као и за разматрање њених импликација, прилика и изазова које ствара за друге.

Западни Балкан у спољној политици Кине

Односи Западног Балкана и Кине превасходно су добили замајац у склопу развијања односа Кине и земаља Централне и Источне

Европе кроз оквир „16+1“, као и у контексту иницијативе „Појас и пут“, који су дефинисани 2012, односно 2013. године. Са изузетком односа Кине и Србије, који су већ имали припремљено тле кроз десетине међудржавних споразума уговорених у периоду после 1999. године и НАТО интервенције, која је неупитно приближила ове две земље (Pavličević 2011), односи Кине са земљама Западног Балкана таворили су пре тога на ивици непостојећих. Свакако, и у случају српско-кинеских односа сарадња се значајно проширила и материјализовала посебно у периоду после 2008. године, као и у прошлој деценији, а у највећој мери се и данас наставља у оквиру основних параметара који су тада успостављени.

Земље Западног Балкана имају одговарајући профил да допринесу циљевима спољне политике представљеним у претходном делу текста. Оне имају потенцијал да послуже као дестинације за кинеске инвестиције и извоз. Захваљујући потребама за развијањем разних видова транспортне и енергетске инфраструктуре, Западни Балкан представља потенцијално тржиште за индустрије са вишком капацитета. Такође, земље Западног Балкана су земље са компаративно ниским приходима, па отуда измештање производних капацитета на Западни Балкан може да поврати конкурентску предност оним индустријама у Кини које су је изгубиле конкурентност због повећаних цена рада и производње у Кини. Када се ради о извозно оријентисаним привредним гранама чија су крајња тржишта у Европи, Западни Балкан има додатну предност повољне географске позиције и повољних трговинских уговора са ЕУ. Са овим компаративним предностима и побољшаном инфраструктуром Западни Балкан даље има потенцијал да привуче шири спектар кинеских инвестиција.

Уз све то, окренутост Западног Балкана ка страним инвестицијама и спољашњим стимулансима као главним чиниоцима економске стабилности и носиоцима економског развоја такође је створила повољне услове за развијање односа између западнобалканских држава и Кине. Пошто је у оквирима „16+1“ и BRI Кина предложила правце и модалитете сарадње и иницирала интензивније односе, одговор западнобалканских земаља је био ентузијастичан, и као такав је допринео брзом развоју односа.

У складу са тим, развој инфраструктуре заузима важно место у кинеском приступу Западном Балкану и подразумева широк дијапазон пројеката који укључују друмску, железничку и енергетску инфраструктуру, као и инфраструктурне пројекте везане за ваздушни

саобраћај и индустријске зоне (Bastian, 2017; Zakić and Šekarić, 2021). Само у контексту српско-кинеских односа ова димензија односа достиже вредност од око девет милијарди евра (Tanjug, 2018).

Такође, утицај унутрашњег економског контекста и политике реструктурирања кинеске привреде на кинеску спољну политику према Западном Балкану види се и у примерима улагања у индустрије са ниском додатом вредношћу, индустрије које су велики загађивачи (па отуда су оптерећене релевантном регулативом у Кини), као и оне индустрије које су суочене са вишком капацитета и смањеним тржиштем код куће. Нека од до сада најзначајних остварених улагања на Западном Балкану налазе се у индустрији челика, гума, ауто-делова и осталих индустрија које одговарају једној или више поменутих категорија (Stojkovski et al., 2021). Ова улагања су илустрација намере да се повезани производни капацитети преместе из Кине и постојећи производни вишак усмери на нова тржишта. То је одраз напора да се спроведе „међународна сарадња у производним капацитетима“ и компонента шире политике да се одговори на привредне изазове у Кини и њихове еколошке, друштвене и политичке последице.

Ово се огледа и у неколико покушаја да се у Србији успоставе специјалне економске и индустријске зоне са кинеским државним предузећима као њиховим стожерима. Репрезентативан је пројекат индустријског парка Борча, који је планиран да постане и трговачки и производни центар за кинеске (али и не само кинеске) производе управо у радно интензивним индустријама са ниском додатом вредношћу. У случају овог индустријског парка додатни фокус на високотехнолошкој сарадњи – на коме је инсистирала Србија, а који је прихваћен од кинеске стране – говори и о намери да се кроз научнотехнолошку сарадњу допринесе политици реструктурирања и повећања улоге сектора са већом додатном вредношћу у кинеској привреди.

Побољшане транспортне везе које промовише иницијатива „Појас и пут“ такође имају за циљ да одрже кинески увоз конкурентним на европском тржишту, јер нуде скраћено време испоруке и повољне трошкове транспорта (Stakić i Zakić, 2016). У том контексту треба разумети и пругу Београд–Будимпешта, која би у крајњој линији требало да постане део железничке везе између луке Пиреј (у већинском власништву кинеске државне фирме и једне од најзначајнијих улазних тачака за производе који се увозе из Кине у Европу) и Будимпеште. Ова пруга је део такозваног кинеско-европског

копнено-морског експрес коридора (*China Europe Land Sea Express Route*), чији је циљ да служи као ефикасан логистички коридор за прекоморску трговину између Кине и Европе.

Овај пројекат заправо представља спољну политику у функцији подршке привредном реструктурирању у Кини у малом. Поред већ објашњеног доприноса трговини, овим пројектом су индустрије са напредним технологијама и већом додатом вредношћу, као што су напредне железничке технологије, гурнуте у први план. Такође, пројекти као овај који се тичу транспортне инфраструктуре запошљавају индустрије са вишком капацитета и производа, а смањеним тржиштем у Кини, као што су индустрије челика, алуминијума, цемента, шинских возила и друге. Надаље, ефикасна железничка и транспортна мрежа подржава размештање одређених индустрија из Кине тако што ствара повољно окружење за прилив кинеских инвестиција и услове да се одржи њихова конкурентност кроз лак приступ крајњим тржиштима, у овом случају преваходно европским. Такође, железничка инфраструктура и технолошки пројекти финансирани кинеским извозним кредитима омогућавају кинеским државним предузећима да стекну упориште на прекоморским тржиштима и тестирају своју технологију и знање у мање развијеним европским земљама, на путу ка уносним тржиштима у западним земљама Европе.

У кинеском приступу балканским земљама изражена је улога међудржавних зајмова који олакшавају финансирање ових пројеката, што не представља покушај да се изазове економска зависност других од Кине и „постигне” дужничко ропство, како се данас често тумачи, већ заправо представља политику субвенција којом се отварају инострана тржишта за кинеска предузећа, каналише вишак капацитета у прекоморске пројекте и побољшавају услови за повећање обима трговине и инвестиција, те тако подржава привредна реформа и решавају економски проблеми (Holslag, 2017).

Еволуција привредног контекста у Кини огледа се у новим пољима економске активности, у конкурентским предностима, па с тим у вези и новим трговинским приликама за Кину, које се сада укалупљују у спољну политику и одражавају у кинеској политици према Балкану. Тако кинеска економска дипломатија према Западном Балкану добија нове слојеве, па, на пример, е-трговина прогресивно заузима све значајније место у напорима Кине да продуби економску сарадњу са балканским земљама, што важи и за дигиталне технологије,

укључујући и оне у домену јавне безбедности (Volcovici et al., 2021). Такође, како се од 2021. године Кина обавезује да више неће улагати и градити термоелектране на угаљ у иностранству, неколико таквих пројеката обустављено је и на Западном Балкану (Prtoric, 2022).

Ова анализа упућује на кључну повезаност кинеске домаће економије и привредне политике са њеном спољном политиком и приступом Западном Балкану. Ипак, она нема намеру да буде свеобухватна и такође је потребно препознати границе применљивости њених аргумената и закључака.

Примарност економске логике у кинеској спољној политици према Западном Балкану и уопште не искључује приврженост стожерним принципима и основним параметрима кинеске спољне политике и не пориче њихов примат у хијерархији приоритета кинеске спољне политике. Ту пре свега треба навести принципе суверенитета и територијалног интегритета, што се јасно показује и у кинеско-балканском контексту на примеру српско-кинеских односа. Такође политика „Једне Кине”, односно принцип да је Тајван део Кине а не независна држава, има значајно место, што илуструје пример прекидања званичних односа са Македонијом, као последицом успостављања званичних односа између Скопља и Тајпеја (Vangeli, 2020).

Повезано са тим, неоспорно је да значајне разлике у броју инвестиционих и других пројеката као и дубини економских односа међу земљама Балкана упућују на значај који ниво развијености билатералних односа и проактивност самих западнобалканских држава у приступу Кини имају за реализацију и унапређење економске сарадње. Такође, показало се да је Кина осетљива и на промене у ширем политичком окружењу и да је спремна да томе прилагоди свој приступ Балкану (Pavličević, 2019), што указује на то да се економски интереси на Западном Балкану, иако примарни, одмеравају у широм контексту кинеских спољних односа и по потреби балансирају и усклађују са потребама које одатле произилазе.

Јаз у перцепцији и геополитички заокрет

Ипак, када се препозна утемељеност кинеске спољне политике у политичкој економији Кине, може се закључити да кинеске економске инвестиције у иностранству нису мотивисане геополитиком и циљевима везаним за повећање међународног утицаја, већ

првенствено жељом да се одговори на унутрашње проблеме и изазове и подржи економска реформа. Кинески приступ Балкану у суштини одговара уско дефинисаном концепту економске дипломатије, односно форми спољне политике која ставља дипломатске и спољнополитичке ресурсе у службу економске користи и добитака, а не, како се доминантно перцепира, користи економске ресурсе зарад остваривања (гео)политичких циљева. Напротив, политички циљеви кинеске спољне политике према Балкану на билатералном нивоу, као и у оквиру иницијативе „Појас и пут“ и формата „16+1“, јесу развијање и продубљивање односа који омогућавају позитивне трендове у обиму и квалитету економске размене, а који одговарају потребама привредне политике.

Кина стреми да креира и искористи повољне политичке односе за постизање кинеских економских циљева, а не, како се често претпоставља, економске односе за постизање политичких циљева, као што је промена равнотеже снага у Европи и глобално. Спровођење ове политике засновано је на јакој улози државе и остварује се како преко политичких, административних и дипломатских, тако и привредних и других субјеката, што рефлектује политичко-економски контекст Кине, а не подразумева, како се такође често претпоставља, потпуну субординацију економских актера и циљева политичким.

Заправо, политика и геополитика, односно политизација кинеске спољне политике, за Кину су препрека, а не циљ. Штавише, геополитичко надметање у оквиру којег би се стремиле ка јачању и ширењу кинеске моћи и утицаја, као што се подразумева утицајним парадигмама „размене новца за утицај“ и, са њом повезане, „завади па владај“, било би контрапродуктивно за Кину и њене циљеве. Перцепције кинеске спољне политике као суштински геополитичке, закомпликовале би њене напоре да постигне циљеве Пекинга, јер би дестабилизовале политичко окружење и довеле до оспоравања кинеске политике, као и противмера, и на тај начин онемогућиле ефикасно продубљивање економских односа.

Претходне године управо су то и емпиријски потврдиле. Последњих година сведочимо напорима Европске уније и Сједињених Америчких Држава (САД) да одговоре на кинеску спољну политику, укључујући и према Балкану, коју перципирају као покушај грађења моћи и проширења утицаја. Тако ЕУ кроз оживљавање процеса проширења, напорима да убрза интеграције земаља Западног Балкана у своје регулативне оквире и усклађивање њихових политика са

политиком ЕУ, као и активнијом финансијском и развојном политиком према Западном Балкану, намерава да ограничи аутономију западнобалканских држава да граде своје односе са Кином, а у циљу консолидовања своје регионалне и глобалне позиције (Pavličević, 2019; Geddes et al., 2021).

Са своје стране, САД су повећале свој ангажман са регионом након периода током којег су показивале мање интересовања за (и мање директног уплива у) регионалне прилике и трендове. Између осталог, отвориле су регионалну канцеларију Међународне развојне финансијске корпорације (МРФК) у Београду. Успостављање МРФК-а под председником Трампом представља покушај да се консолидује међународна развојна димензија америчке спољне политике како би се такмичила са BRI и активном кинеском политиком давања развојне помоћи на глобалном нивоу, која се сматра једном од главних оруђа Пекинга за ширење утицаја (Congressional Research Service, 2022). Отуда и најаве предстојећег значајног финансијског улагања у развој Балкана преко МРФК-а, која рефлектује такву политику и указује на конкретне напоре да се супротстави кинеском приступу региону и умањи привлачности и значај односа са Кином (Krstić, 2021).

Стога се контекст односа Кине и Западног Балкана у значајној мери обликује великим јазом у перцепцијама о природи и циљевима ових односа Кине, Западног Балкана, ЕУ и САД. С обзиром на то да Брисел и Вашингтон сада дефинишу свој однос са Кином кроз логику конкуренције и ривалства (Pavličević, 2022), односи Кине и Западног Балкана подстакли су забринутост која је довела до противмера које сужавају простор за Кину и западнобалканске државе да наставе да даље развијају и продубљују своје односе.

Перспектива односа Кине и Западног Балкана

Дакле, без обзира на полазну тачку и контекст развоја односа између Кине и Западног Балкана – који се превасходно на обе стране тичу веома важних, али релативно ограничених циљева у развојно-економском домену – овај однос је у ширем међународном контексту секуритизован и редефинисан у геополитичком кључу.

Шира геополитичка кретања значајно су утицала на перспективу односа Кине и западнобалканских држава. Узевши у обзир специфичности односа ЕУ и Западног Балкана, треба нагласити да Брисел сада дефинише свој однос са Кином као одређен

конкуренцијом и ривалством, а то је случај и са Вашингтоном. Отуда што се односи Кине и Западног Балкана буду даље развијали, то ће више изазвати забринутост у ЕУ и САД и подстицати контраполитику која ће ограничавати простор за Пекинг и Западни Балкан да развијају билатерални однос у складу са својим циљевима и намерама.

У таквој ситуацији Кина и западнобалканске државе приморане су да разматрају и калибрирају своје билатералне односе и сарадњу у односу на то какву улогу имају у њиховим појединачним односима са ЕУ и САД, што отвара могућност да кинеско-западнобалкански односи постану талац односа моћи који фаворизују потоње. Значај који ЕУ има за Кину као економски партнер, важан фактор међународних односа, али и значајан чинилац у склопу америчко-кинеских односа, има потенцијал да превагне у кинеским разматрањима политике према Балкану. У принципу, Кини је у интересу да дугорочно стабилизује односе са Европом и предупреди сврставање европске уз америчку политику према Кини, те креирање по том питању заједничког трансатлантског блока. Отуда, Пекинг може доћи до закључка да је пожељно избећи компликације које односима Кине и ЕУ тренутно стварају кинеско-западнобалкански односи, онако како их ЕУ тумачи. Уколико је немогуће променити перцепцију тих односа, може се шпекулисати да је могуће њихово даље моделирање, које би у већој мери узело у обзир примедбе и страховања ЕУ.

С друге стране, „двосмерна“ стратегија Западног Балкана да продуби економску размену са Кином, а истовремено унапреди своје односе са ЕУ, чини се све мање одрживом у међународном контексту дефинисаном као геополитичко такмичење и ривалство. Докле год Западни Балкан остане стратешки оријентисан ка чланству у ЕУ, а ЕУ настави да доживљава Кину као претњу и ривала у региону, па и шире, и да води политику у тим оквирима, притисак на западнобалканске државе да своју политику према Кини усагласе са политиком Брисела и водећих чланица (када међу њима постоји консензус) ће расти.

Другу отежавајућу околност за даљи напредак кинеско-балканских односа може представљати даља еволуција привредне политике у Кини, која са једне стране остаје окренута реструктурирању у оквирима који су овде презентовани, а са друге се прилагођава спољашњим притисцима у контексту по Кину неповољних геополитичких кретања и њихових последица по кинеску економију. Између осталог, „дуална циркулација – од почетка 2020. нова концептуална подлога за кинеску привредну политику – промовише

већу окренутост домаћем тржишту и унутрашњим ресурсима и полугама за вођење привредне политике, између осталог да би се одговорило на санкције, протекционизам, и интервенције у структуре производних ланаца које угрожавају кинеску економију, као и на остале мере усмерене против Кине и њене привреде последњих година” (Lin and Wang 2021).

Такође, у одговору на значајно успоравање економског раста почетком 2022. године, проузрокованог и рестриктивним противпандемијским мерама у Кини које су се негативно одразиле на неке сегменте кинеске привреде, кинеска држава је дефинисала улагања у изградњу инфраструктуре као једну од најбитнијих противмера (Sheng, Long and Wang 2022). Ово ће могуће у значајној мери преусмерити активности развојних банака и предузећа у повезаним индустријама од страних ка домаћем тржишту и тако утицати на опсег сарадње између Кине и балканских земаља у непосредној будућности. Даље, привредна политика такође одражава и еволуцију друштвено-политичких прилика у Кини и промене приоритета у државној политици. Тако, на пример, са приоритизацијом политике искорењавања сиромаштва последњих година, као и релативним успехом у решавању кризе јавног дуга на локалном нивоу у претходном периоду, државно финансирање изградње инфраструктуре последњих година је већ повећано, поготово у мање развијеним пределима Кине, и овај тренд ће се вероватно наставити и у надолazeћим годинама. Кумулативно, ове нове тенденције у кинеској привреди имају потенцијал да већ и донекле преусмеравају пажњу од ширења и јачања спољних економских веза ка већем ослањању на државну развојну политику у контексту развоја домаће привреде и подстичу алокацију ресурса од спољне ка унутрашњој употреби.

Што се тиче западнобалканских земаља, додатну проблематику представља појава локалних критичних позиција према сарадњи са Кином. Оне се углавном тичу перципираних проблема око деградације животне средине, као и непоштовања законских оквира и стандарда које се тичу рада и радничких права повезаних са кинеским предузећима, затим корупцији уграђеној у нетранспарентни модел сарадње и међудржавне уговоре, неодрживости задуживања кроз кинеске кредите (односно опасности од „дужничког ropства”) и других мањкавости тренутног модалитета сарадње са Кином (Stojkovski et al., 2021). Ови наративи јесу делом последица њихове

доминантности у европским и западним дискусијама о Кини, одакле су се прелиле и у домаћи јавни простор, а често су и емпиријски неутемељене. Какогод, они представљају и одраз једног свежег стања у коме је Кина све више увучена у унутрашњу политику западнобалканских земаља. Кина је постала једно од питања преко којих се профилишу домаће поделе, односно која служи као полигон за њихово исказивање у контексту политичког ривалитета различитих снага. С обзиром на такву новонасталу важност Кине, уз постојећу поларизацију у западнобалканским друштвима, ове критичке перцепције ће остати присутне, а можда и јачати у будућности, са потенцијално негативним последицама по политику које ће западнобалканске земље водити према Кини.

Такође, овде представљена анализа упућује да се економска размена између Кине и западнобалканских земаља заснива на екстернализацији оног дела модела економског развоја који се односи на кредитно финансирање капиталних пројеката и важну улогу за радно интензивне извозно оријентисане индустрије са нижом додатом вредношћу. Такав приступ резултирао је брзим растом кинеске економије, али је и креирао озбиљне и вишедимензионалне дугорочне изазове и последице, као што су претећи ниво јавног дуга или деградирање животне околине, као што је већ разматрано у овом чланку. То доводи до питања да ли проблеми које је он изазвао у развојном искуству Кине могу да се понове у западнобалканском контексту. Тако су питања око одрживости дуга Црне Горе према Кини у вези са финансирањем пута Бар-Бољаре или еколошких аспеката кинеских инвестиција и пројеката широм западног Балкана добила на видљивости и постала заступљена и у стручној и у широј домаћој јавности, као и предмет још интензивнијих критика страних медија и званичних европских кругова (нпр., *Nova Ekonomija*, 2019; N1, 2022).

Отуда, што се тиче земаља Западног Балкана, да би се постигао континуирани развој односа са Кином постоји потреба да се дефинише јасна развојна стратегија како би се овакви проблеми предупредили и на основу које би били дефинисани стратешки оквир и модалитети сарадње у домену економске размене, али и у другим димензијама односа. Такође, у ширем међународном контексту неопходно је да се превазиђе постојећи јаз у перцепцијама и успостави заједничко разумевање односа Западног Балкана и Кине у оквирима у којима би се ефикасније препознали, уравнотежили и задовољили различити интереси. То би предупредило дестабилизирајуће

тенденције које тренутно стање има не само на „билатералну“ димензију односа Кине и Западног Балкана већ и на њихове односе са ЕУ, регионалну, па и глобалну политику и безбедност.

Библиографија

- Bastian, Jens. 2017. The Potential for Growth Through Chinese Infrastructure Investments in Central and South-Eastern Europe Along the “Balkan Silk Road”. European Bank for Reconstruction and Development. <http://www.ebrd.com/news/2017/what-chinas-belt-and-roadinitiative-means-for-the-western-balkans.html>. Accessed February 13, 2022
- Beckley, Michael. 2022. “Enemies of My Enemy. How Fear of China Is Forging a New World Order”. *Foreign Affairs*, February/March. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2021-02-14/china-new-world-order-enemies-my-enemy> Accessed February 20, 2022
- Cai, Fang. 2012. “Is there a ‘Middle-income Trap’? theories, experiences and relevance to China”. *China & World Economy* 20 (1): 49-61.
- Caixin. 2015. Zhongguo zhongche jihua 5 nian nei shixian haiwai dingdan fanfan [China Railway Rolling Stock Corp planira da udvostruči inostrane porudžbine u narednih 5 godina]. September 2. <http://companies.caixin.com/2015-09-02/100846075.html> Accessed February 25, 2022
- Caixin. 2017. China’s Rail Firms Shake Up Personnel. September 22. <https://www.caixinglobal.com/2017-09-22/101149131.html> Accessed August 10, 2022
- Chen, Chia-Lin, and Biao Wei. 2013. “High-speed rail and urban transformation in China: The case of Hangzhou East Rail Station.” *Built Environment* 39(3): 385-398.
- Sheng, Songcheng, Yuwei Long and Dan Wang. 2022. “Infrastructure investment has a vital role in stabilizing growth”. *The China Daily*, 28 February, 2022 <https://www.chinadaily.com.cn/a/202202/28/WS621c322ba310cdd39bc893cf.html> Accessed July 18, 2022
- Congressional Research Center. 2022. U.S. International Development Finance Corporation (DFC), Version 6, updated on 3 February, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11436> Accessed February 20, 2022

- Conley, Heather *et al.* 2020. "Becoming a Chinese Client State: The Case of Serbia". Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/becoming-chinese-client-state-case-serbia> Accessed February 12, 2022
- Dimitrijević, Duško i Nikola Jokanović. 2016. "China's new silk road: The opportunity for peaceful world development", *The Review of International Affairs*, 67(1161): 21-44.
- Doehler, Austin. 2019. "How China Challenges the EU in the Western Balkans. Will the EU ultimately cede the Western Balkans to Beijing's influence?" *The Diplomat*, September 25. <https://thediplomat.com/2019/09/how-china-challenges-the-eu-in-the-western-balkans/> Accessed February 12, 2022
- Doshi, Rush. 2021. *The long game: China's grand strategy to displace American order*. New York: Oxford University Press, 2021.
- European External Action Service. 2018. A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions https://eeas.europa.eu/regions/western-balkans/39711/credible-enlargement-perspective-and-enhanced-euengagement-western-balkans_en. Accessed February 15, 2022
- European Western Balkans. 2020. "New enlargement methodology officially endorsed by the Member States", 27 March, <https://european-westernbalkans.com/2020/03/27/new-enlargement-methodology-officially-endorsed-by-the-member-states/>. Accessed February 20, 2022
- Filijović, Marko i Zoran Kilibarda. 2013. „Kineski 'pohod' na Balkan", *Vojno delo* 65(4): 47-61.
- Forbes. 2021. Company Profile (as of May 13, 2021) <https://www.forbes.com/companies/crrc/?sh=72347d1b7261>. Accessed February 13, 2022
- Garland, Matthew. 2013. "China's deadly water problem". *South China Morning Post*, 26 March <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1199574/chinas-deadly-water-problem> Accessed February 20, 2022
- Geddes, Thomas des Garets *et al.* 2021. EU-Western Balkans summit held amid concerns over growing Chinese influence. *MERICS Europe China 360°*, MERICS. <https://merics.org/en/merics-briefs/western-balkans-sino-german-relations-czech-china-policy>. Accessed February 13, 2022

- Goodman, David S.G. 2009. "Sixty years of the People's Republic: local perspectives on the evolution of the state in China". *The Pacific Review* 22 (4): 429-450.
- He, Baogang. 2019. "The domestic politics of the Belt and Road Initiative and its implications". *Journal of Contemporary China* 28(116): 180-195.
- Heath, Ryan and Andrew Gray. 2018. "Beware Chinese Trojan horses in the Balkans, EU warns". *Politico*, July 27. <https://www.politico.eu/article/johannes-hahn-beware-chinese-trojan-horses-in-the-balkans-eu-warns-enlargement-politicopodcast/> Accessed February 12, 2022
- Holslag, Jonathan. 2017. "How China's New Silk Road Threatens European Trade", *The International Spectator* 52 (1): 46-60
- Huang, Yiping. 2016. "Understanding China's Belt & Road Initiative". *China Economic Review* 40: 314-321.
- Jian, Junbo. 2018. "China in Central Asia and the Balkans: challenges from a geopolitical perspective". In: *China's relations with Central and Eastern Europe: from 'old comrades' to new partners*, edited by Weiqing Song, 241-261, London: Routledge.
- Juncos, Anna E. 2021. "Vaccine Geopolitics and the EU's Ailing Credibility in the Western Balkans", *Carnegie Europe*, July 08 <https://carnegieeurope.eu/2021/07/08/vaccine-geopolitics-and-eu-s-ailing-credibility-in-western-balkans-pub-84900>. Accessed February 20, 2022
- Kenderdine, Tristan, and Han Ling. 2018. "International capacity cooperation-financing China's export of industrial overcapacity". *Global Policy* 9(1): 41-52.
- Krstić, Milan. 2021. "Continuity and changes in the US foreign policy towards the Western Balkans during the first year of Biden's presidency: third Obama's or second Trump's term?", *The Policy of National Security*, Vol. 21(2):175-200.
- Lai, Hongyi. 2021. "The Rationale and Effects of China's Belt and Road Initiative: Reducing Vulnerabilities in Domestic Political Economy". *Journal of Contemporary China* 30 (128): 330-347.
- Lee, Ching Kwan. 2018. *The Specter of global China*. University of Chicago Press.
- Lin, Yifu Justin, and Xiaobing Wang. 2021. "Dual Circulation: a New Structural Economics view of development". *Journal of Chinese Economic and Business Studies* (online first): 1-20.

- Markovic Khaze, Nina. 2018. "European Union's enlargement fatigue: Russia's and China's rise in Southeast Europe?" *Australian and New Zealand Journal of European Studies* 10(1): 49-63.
- Markovic Khaze, Nina and Xiwen Wang. 2021. "Is China's rising influence in the Western Balkans a threat to European integration?" *Journal of Contemporary European Studies* 29(2): 234-250.
- Makocki, Michal. 2017. "China in the Balkans: The Battle of Principles", European Council on Foreign Relations, July 21. Available at: http://www.ecfr.eu/article/commentary_china_in_the_balkans_the_battle_of_principles_7210 Accessed February 12, 2022
- Makocki, Michal, and Zoran Nechev. 2017. Balkan Corruption: The China Connection. *Issue Alert 22/2017*, European Union Institute for Security Studies. <https://www.iss.europa.eu/content/balkan-corruption-china-connection> Accessed February 12, 2022
- McNally, Christopher A., et al. 2013. "Rebalancing China's emergent capitalism: state power, economic liberalization and social upgrading". *Journal of Current Chinese Affairs* 42.(4): 3-16.
- N1. 2022. "Saracin: Kinezi ne dolaze u Srbiju jer su spasoci, već zbog svoje hegemonije", July 16. Available at: <https://rs.n1info.com/vesti/saracin-kinezi-ne-dolaze-u-srbiju-jer-su-spasoci-vec-zbog-svoje-hegemonije/> Accessed August 10, 2022
- Nova Ekonomija. 2019. "Dužnička diplomatija Kine može otežati integraciju Balkana u EU", October 11. Available at: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/du%C5%BEeni%C4%8Dka-diplomatija-kine-mo%C5%BEE-ote%C5%BEati-integraciju-balkana-u-eu> Accessed August 10, 2022
- Pavličević, Dragan. 2011. "The Sino-Serbian strategic partnership in a Sino-EU relationship context". *Briefing Series* 68, China Policy Institute, University of Nottingham. <https://www.nottingham.ac.uk/iaps/documents/cpi/briefings/briefing-68-sino-serbian-partnership.pdf>. Accessed February 9, 2022
- Pavličević, Dragan. 2019. "Structural power and the China-EU-Western Balkans triangular relations". *Asia Europe Journal* 17: 453-468.
- Pavličević, Dragan. 2022. "Contesting China in Europe: Contextual Shift in China-EU relations and the role of "China Threat"". In *The China Question: Contestations and Adaptations*, edited by Dragan Pavličević, and Nicole Talmacs. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Prtoric, Jelena. 2022. "China's pledge to end overseas coal support yields mixed results in Serbia and Bosnia", *China Dialogue*, February 4th

- <https://chinadialogue.net/en/energy/chinas-overseas-coal-pledge-yields-mixed-results-in-serbia-and-bosnia/> Accessed February 20, 2022
- Qiu, Zhibo. 2015. "The 'triple win': Beijing's blueprint for international industrial capacity cooperation". *China Brief* 15(18): 12-15.
- Shambaugh, David. 2008. *China's communist party: atrophy and adaptation*. University of California Press.
- Shin, Watanabe, 2020. "China charges full speed ahead on bullet train expansion", *Nikkei Asia Review*, August 14, <https://asia.nikkei.com/Business/Transportation/China-charges-full-speed-ahead-on-bullet-train-expansion>. Accessed 20 Feb 2022
- Stakić, Nikola i Katarina Zakić. 2016. "Challenges of business and financial transformation of China in New Normal Economy". *The Review of International Affairs* 67: 80-100.
- Steinhardt, H. Christoph and Fengshi Wu. 2016. "In the name of the public: Environmental protest and the changing landscape of popular contention in China". *The China Journal* 75(1): 61-82.
- Stević, Ljiljana i Slobodan Popović. 2018. "Pozicija Republike Srbije na bezbedonosno-političkoj međi Evropske unije i Republike Narodne Kine". *Politike Nacionalne Bezbednosti* 15(2): 97-119.
- Stojkovski, Bojan et al. 2021. "China in the Balkans: Controversy and Cost", *BIRN*, December 15. <https://balkaninsight.com/2021/12/15/china-in-the-balkans-controversy-and-cost/> Accessed February 23, 2022
- Summers, Tim. 2016. "China's 'New Silk Roads': sub-national regions and networks of global political economy". *Third World Quarterly* 37(9): 1628-1643.
- Šekarić, Nevena. 2020. "China's 21st century geopolitics and geo-economics: An evidence from the Western Balkans". *Međunarodni problemi* 72: 356-376.
- Tanjug. 2018. "Mihajlović: Sa Kinom investicije skoro devet milijardi evra, ove godine završena deonica Koridora 11, Blic", 16 October <https://www.blic.rs/biznis/vesti/mihajlovic-sa-kinom-investicije-skoro-devet-milijardi-evra-ove-godine-završena/yt8yh6c> Accessed February 20, 2022
- Vangeli, Anastas. 2019. "China: a new geoeconomic approach to the Balkans". In: *The Western Balkans in the world: linkages and relations with non-Western countries*, edited by Bieber, Florian and Nikolaos Tzifakis, 205-224. London: Routledge.

- Vladisavljev, Stefan. 2021. Surveying China's Digital Silk Road in the Western Balkans, *War on the Rocks*, 3 August <https://warontherocks.com/2021/08/surveying-chinas-digital-silk-road-in-the-western-balkans/> Accessed 20 February 2022
- Volcovici, Valerie et al. 2021. "In climate pledge, Xi says China will not build new coal-fired power projects abroad", *Reuters*, September 23 <https://www.reuters.com/world/china/xi-says-china-aims-provide-2-bln-vaccine-doses-by-year-end-2021-09-21/> Accessed February 20, 2022
- Wong, Christine. 2011. "The fiscal stimulus programme and public governance issues in China". *OECD Journal on Budgeting* 11(3): 1-22.
- Ye, Min. 2020. *The Belt Road and Beyond: State Mobilized Globalization in China: 1998-2018*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yu, Jie. 2018. "The belt and road initiative: domestic interests, bureaucratic politics and the EU-China relations". *Asia Europe Journal* 16(3): 223-236.
- Yue, Pan, and Simon J. Evenett. 2010. "Moving up the value Chain: Upgrading China's manufacturing sector", International Institute for Sustainable Development https://www.iisd.org/system/files/publications/sts_3_moving_up_the_value_chain.pdf Accessed February 25, 2022
- Zakić, Katarina and Nevena Šekarić. 2021. "China's Energy Cooperation within the 17+ 1". *Medjunarodni problemi* 73(1): 7-38.
- Zhang, Baohui. 2021. "From Defensive toward Offensive Realism: Strategic Competition and Continuities in the United States' China Policy". *Journal of Contemporary China* (online first): 1-17.
- Zhang, Chuchu, Minwei Zhang, and Chaowei Xiao. 2022. "From traditional infrastructure to new infrastructure: a new focus of China's Belt and Road Initiative diplomacy?" *Eurasian Geography and Economics* (online first), 1-20.
- Zhao, Suisheng. 2016. "The ideological campaign in Xi's China: Rebuilding regime legitimacy". *Asian Survey* 56(6): 1168-1193.
- Zhu, Yuchao. 2011. "'Performance legitimacy' and China's political adaptation strategy". *Journal of Chinese Political Science* 16(2): 123-140.

SOURCES AND PROSPECTS OF CHINA'S POLICY TOWARDS THE WESTERN BALKANS

Abstract: This article analyzes the context, evolution and implications of China-Western Balkans relations over the last decade. It provides a corrective lens to the dominant viewpoints and narratives in the academic and analytical literature as it identifies the challenges and priorities in the context of China's economic development and transition as the primary drivers of China's approach to the Western Balkans in the last decade, and elaborates their impact. The article further examines how the understanding of Sino-Western Balkan relations in geopolitical terms which shapes the approach of the European Union and western actors limits the space and possibilities for China and the Western Balkans to further develop their relations and then offers an assessment of their prospects.

Keywords: Western Balkans, China, Belt and Road Initiative, Political Economy, Geopolitics.